

ATATÜRK'ÜN VEFATININ JAPON BASININA YANSIMALARI

Uğur YILMAZ* - Filiz ERKUTLU**

Özet

Birinci Dünya Savaşı'nda İtilaf Blokunda yer alan Japonya bu konumu nedeniyle görüşmelere Baron Hayashi'nin başkanlığında kalabalık bir heyetle katılmıştır. Japonya'nın Lozan görüşmelerinde yer alması Türkiye Cumhuriyeti ile Japonya arasındaki diplomatik temasların başlamasına zemin hazırlamıştır. Bu temaslar sonunda Japonya, 29 Ekim 1923 tarihinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ni 7 Temmuz 1924 tarihinde resmi olarak tanımış ve böylece iki ülke 1925 yılında karşılıklı olarak Tokyo-İstanbul elçiliklerini açmışlardır. İki ülke arasında giderek gelişen ilişkiler sonunda Japonya tarafından Osaka Şehri'nde Japon-Türk Ticaret Derneği kurulmuştur. Türkiye buna karşılık olarak 1928 yılında İstanbul'da bir Japon sergi sarayını açmıştır. Bu karşılıklı jestler ve gelişen ilişkiler sonunda Japonya'dan Türkiye'ye gelen ilk resmi konuk 11 Ocak 1931 tarihinde Japonya İmparatoru Hirohito'nun kardeşi Prens Noboyoto Takamatsu olmuştur. Atatürk tarafından kabul edilen Prens Takamatsu iki ülke ilişkilerinin daha da geliştirilmesi adına görüşmelerde bulunmuş ve bu görüşmeler sonunda Atatürk'e onur kılıcı hediye etmiştir. Böylece Atatürk tarafından önem verilen Türkiye-Japonya ilişkileri zaman içerisinde önemli bir boyuta ulaşmıştır.

Dış siyasette sulh politikası uygulayan ve diplomasiye oldukça önem veren Mustafa Kemal Atatürk 1937 yılında sağlık sorunları yaşamaya başlamıştır. Yaşadığı bu sorunlar vücudunu oldukça yıpratmıştır. Vücudu bu yıpranmışlığa daha fazla dayanamamış ve 10 Kasım 1938 tarihinde vefat etmiştir. Atatürk'ün vefat etmesi başta Türkiye olmak üzere birçok ülkede üzüntüyle karşılanmıştır. Bu üzüntünün yaşandığı yerlerden birisi de Japonya'dır. Tokio Nichi Nichi, Chugai, Hochi, Kokumin, Yomiuri, Osaka Mainichi, Miyako, Tokio Asahi, Chugat ve Shinaichi Gazeteleri Atatürk'ün vefatını manşetlerine taşıyarak durumu Japon halkına duyurmuşlardır. Tokyo Büyükelçisi Hüsrev Gerede ise Japon hükümetinin ve basınının taziye

---

* Doktorant, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, uguryilmaz014@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3809-5522.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, erkutluf@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9250-7049.

mesajlarına karşılık olarak dört sayfalık bir teşekkür mektubu yayımlayarak Türk-Japon ilişkilerinin yakınlığını vurgulamıştır. Gerede öte yandan Atatürk'ün vefatını manşetlerinde duyuran Japonya'daki bütün gazetelerin birer Fransızca nüshasını Ankara'ya göndermiştir. Çalışmada Atatürk'ün ölümünün Japon basınına yansımaları ele alınarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman ve belge analizi yöntemi kullanılmıştır. Böylece arşiv belgeleri, gazeteler ve dönemi anlatan birinci elden kaynaklar incelenerek objektif bir çalışma ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Türkiye, Japonya, Basın, Taziye.

REFLECTIONS OF ATATÜRK'S DEATH TO THE JAPANESE PRESS

Abstract

Due to its position in the Entente Bloc in the First World War, Japan participated in the negotiations with a large delegation under the chairmanship of Baron Hayashi. The participation of Japan in the Lausanne negotiations paved the way for the diplomatic contacts between the Republic of Türkiye and Japan to begin. As a result of these contacts, Japan officially recognized the Republic of Türkiye, which was established on October 29, 1923, on July 7, 1924, and thus the two countries mutually opened their embassies in Tokyo-Istanbul in 1925. As a result of the developing relations between the two countries, the Japanese- Turkish Trade Association was established by Japan in Osaka City. In response to this, Türkiye opened a Japanese exhibition palace in Istanbul in 1928. As a result of these mutual gestures and developing relations, the first official guest from Japan to Türkiye was Prince Nobuyoto Takamatsu, brother of Emperor Hirohito of Japan, on January 11, 1931. Prince Takamatsu, who was accepted by Atatürk, held talks for the further development of the relations between the two countries, and at the end of these meetings, he presented Atatürk with a sword of honor. Thus, Türkiye - Japan relations, which were given importance to by Atatürk, reached an important dimension over time.

Mustafa Kemal Atatürk, who implemented a peace policy in foreign policy and attached great importance to diplomacy, started to experience health problems in 1937. These problems have worn out his body. His body could not bear this depreciation any longer and he died on 10 November 1938. Atatürk's death was met with sadness in many countries, especially in Türkiye. One of the places where this sadness is experienced is Japan. Tokio Nichi Nichi Shimbun, Chugai Shogyo Shimpo, Hochi, Kokumin, Yomiuri, Osaka Mainichi, Miyako, Tokio Asahi, Yamato and Shinaichi newspapers announced the situation to the Japanese people by bringing Atatürk's death to their headlines. Tokyo Ambassador Husrev Gerede published a four- page thank you letter in response to condolences from the Japanese government and the press, emphasizing the closeness of Turkish-Japanese relations. On the other hand, Gerede sent a French copy of all the newspapers in Japan, which announced the death of Atatürk in their headlines, to Ankara. In the study, documents and document analysis methods were used from

qualitative research methods, taking into account the reflections of Atatürk's death on the Japanese press. Thus, archival documents, newspapers and first- hand sources describing the period were examined and an objective study was tried to be put forward.

Keywords: Atatürk, Turkey, Japan, Press, Condolence.

GİRİŞ

Türk-Japon ilişkileri Orta Asya bağlamında oldukça eski yıllara dayanmaktayken Osmanlı-Japonya ilişkileri ise XIX. yüzyılın ikinci yarısına tekabül etmektedir. İki ülke arasındaki diplomatik temasların bu denli geç olmasının sebebi ise Japonya'daki feodal yöneticiler olan Tokugawa Şogunları'nın dış dünyaya karşı kapalı bir politika izlemeleri olmuştur.¹ Yaklaşık 250 yıl boyunca kapalı bir politika yürüten Tokugawa Şogunluğu dönemi² 1854 yılında Matthew Calbraith Perry komutasındaki Amerikan Donanması'nın Japonya'yı cebir kullanarak Amerika ve Batı ile diplomatik ve ticari ilişki kurmaya zorlaması ile sarsılmıştır. Bu durum Japonya'da Tokugawa Şogunluğu'na karşı tepkileri daha da artırmış ve tepkiler isyana dönüşmüştür.³ Böylece Tokugawa Şogunluğu'nun politikalarından memnuniyetsiz olan isyancı muhalifler, Japonya'nın İmparator hanedanlığının idaresinde tek bayrak altında yönetilmesini isteyerek örgütlenmişlerdir. Bu durum ise Japonya'da bir iç savaşa neden olmuştur.⁴ İmparator Kōmei'nin ölümü üzerine genç yaşta İmparator olan Meiji (Mutsuhito) de bu değişim hareketinden etkilenmiş ve samurayların desteği ile Tokugawa Şogunluğu'na karşı 1868 yılında giriştiği Boshin Savaşı'nı kazanarak Japonya'daki şogunluk müessesesini kaldırmış ve böylece Japonya'yı tek çatı altında birleştirmiştir.⁵

İmparator Meiji, Japonya'yı tek bir yönetim etrafında birleştirdikten sonra babası İmparator Kōmei'nin aksine modernleşme ve Batılılaşmadan yana tutum sergilemiştir. Meiji var olan Japon kültürünü koruyarak modern bir ülke olmak maksadı ile köklü bir reform hareketi gerçekleştirmiştir. Tarihe “Meiji Restorasyonu” olarak geçen bu dönemle birlikte Osmanlı ile Japonya arasındaki ilk temaslar başlamıştır. İmparator Meiji tarafından Japonya'nın modernleşmesi adına Avrupa'ya gönderilen heyet burada pek çok temas ve incelemelerde bulunmuştur.⁶ Böylece Fransa'da bulunan Japon Iwakura Heyeti, Osmanlı Devleti'nin yargı ve mahkeme sistemini incelemek üzere Japonya Dışişleri Bakanlığı Birinci Kâtibi Fukuchi Genichiro ve Jōdo

¹ Curtis Andressen, **A Short History of Japan: From Samurai to Sony**, Silkworm Books, Tayland, 2002, p.64-78.

² Marius B. Jansen, **Warrior Rule in Japan**, Cambridge University Press, Cambridge, 1995, p.147.

³ Andressen, **age.**, p.75.

⁴ Marius B. Jansen, **The Making of Modern Japan**, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge-Massachusetts, 2002, p.278-301.

⁵ Andressen, **age.**, p.41.

⁶ Mehmet Özgen Kavak, “Japonya'nın On Bin Yılı”, **Avrasya Dosyası-Ulusalaraşırı İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi**, C 5, S 2, Ankara, 1999, s.165.

Shinshū Budist Keşişi Mokurai Shimaji'yi 1873 yılında İstanbul'a gönderilmiştir. İstanbul'da çeşitli incelemelerde bulunan Genichiro ve Shimaji, Osmanlı Devleti ve İslamiyet ile ilgili pek çok bilgi elde ederek durumu raporlaştırmışlardır. Bu raporlar neticesinde Japon hükümeti, Osmanlı Devleti ile diplomatik ilişkiler yürütmek amacıyla adımlar atmıştır.⁷ Bu nedenle Japonya'nın Londra Elçiliği'nin Birinci Sekreteri Hiroshi Nakai ile Viyana Elçiliği'nin Birinci Sekreteri Hiroki Watanabe 1876 yılında Hariciye Nazırı Mehmet Raşid Paşa ile İstanbul'da görüşmüşlerdir. Bu görüşme esnasında Japonya tarafı iki ülke arasında dostluk ve ticaret antlaşması imzalamak istemiş ancak Osmanlı Devleti, Japonya ile kötü ilişkileri bulunan Rusya'yı karşısına almak istemediği için antlaşma imzalanmamıştır.⁸

İki ülke arasındaki ilk üst düzey temas ise Ekim 1887 yılında Japon Kara Kuvvetleri Komutanı ve İmparator Meiji'nin amcası olan Prens Komatsu Akihito'nun İstanbul'a gelmesi ile yaşanmıştır. Amerika ve Avrupa seyahatine çıkan Prens Akihito, Viyana'da iken İstanbul'a gitmek istediğini belirtmiştir. Japonya'nın İstanbul'da elçiliği olmadığı için Viyana'daki Osmanlı elçisi Sadullah Paşa vasıtası ile durumu İstanbul'a bildirmiştir.⁹ Bunun üzerine Sultan II. Abdülhamit, Prens Akihito'nun bu teklifini kabul ederek İstanbul'da onu misafir etmiştir. Prens Akihito, eşi ve mahiyetindeki 10 kişilik heyet ile birlikte Sultan II. Abdülhamit, Sadrazam Kamil Paşa ve diğer bakanlarla görüşmüştür. İstanbul'da bir hafta kalan Prens Akihito, Japonya'ya dönmüştür. İstanbul'da iyi karşılandığı için Japonya'ya vardikten sonra Sultan II. Abdülhamit'e Japonya'nın en önemli devlet nişanı olan Krizantem Nişanı ve kıymetli hediyeler göndermiştir.¹⁰ Bu hediyelere karşılık olarak ise Sultan II. Abdülhamit, Prens Akihito'ya "Nişan-ı Âli İmtiyaz" ve kıymetli hediyeler göndermek için 24 Temmuz 1889 tarihinde Ertuğrul Fırkateyni'ni görevlendirmiştir.¹¹ Mirliva Osman Paşa'nın kumandanlık ettiği gemi yaklaşık 11 ay sonra yani 7 Haziran 1890 tarihinde Japonya'ya varmıştır.¹² Devlet töreni ile karşılanan Mirliva Osman Paşa ve

⁷ Nobuo Misawa, **Türk-Japon Ticaret İlişkileri**, İstanbul Ticaret Odası Ekonomik ve Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2011, s.33-34.

⁸ Sinan Levent, "Japanese Knowledge About Muslims From The Meiji Restoration To Today: Islamic World In The Context Of A Trans-National Space", **Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi**, S VI/1, Temmuz 2020, s.165.

⁹ F. Şayan Ulusan Şahin, **Türk-Japon İlişkileri**, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s.21.

¹⁰ **Türkiye Cumhuriyeti Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA)**, YA. HUS.216/57.

¹¹ **BOA**, YA. HUS. 220/59.

¹² Ertürk Avcı, "Ertuğrul Fırkateyni'nin Japonya'ya Son Seyri", **Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Dergisi**, S 622, Mayıs 2015, s.4.

gemi mürettebatı hediyeleri takdim etmişlerdir.¹³ Japonya'da 3 ay kalan Ertuğrul Fırkateyni 15 Eylül 1890 tarihinde İstanbul'a geri dönmek için Japonya'dan ayrılmış ancak hava koşullarının olumsuzluğu nedeni ile 18 Eylül 1890 tarihinde Kuşimoto yakınlarındaki kayalıklara çarparak batmıştır. Bu elim kaza neticesinde Mirliwa Osman Paşa'nın da içinde bulunduğu mürettebattan 587 kişi vefat etmiş ve 63 kişi de Japonlar tarafından kurtarılmıştır.¹⁴ Olayda sonra ölenlerin yakınlarına ve kazadan sağ kurtulanlar için Japonya'da büyük bir yardım kampanyası düzenlenmiş, bu kampanya sonunda toplanan paralar ise Torajiro Yamada adlı bir Japon iş adamı tarafından Sultan II. Abdülhamit'e teslim edilmiştir.¹⁵ Yaralılar ise Kongo ve Hiei adlı iki Japon gemisi ile İstanbul'a getirilmiştir.¹⁶ Japonya kazada ölenler için ise Kuşimoto'da bir anıt yaptırmıştır. Böylece Ertuğrul Fırkateyni faciası iki milleti hem diplomatik hem de duygusal olarak yakınlaştırmıştır.¹⁷

Kazadan sonra İstanbul'a gelen Japon İmparatorluk ailesine mensup ilk kişi Prens Higashifushimi Yorihiro olmuştur. Prens Yorihiro Mart 1894 tarihinde İstanbul'a gelerek Sultan II. Abdülhamit ile görüşmüştür.¹⁸ Bu görüşmenin ardından Osmanlı Devleti ile Japonya arasındaki son üst düzey ziyaret ise Pres Kan'in Kotohito'nun 21 Mayıs 1900 tarihindeki İstanbul ziyareti olmuştur.¹⁹ Bu ziyaretlerin haricinde birbirinden oldukça uzak mesafelerde bulunan bu iki ülke ortak bir düşmana da sahipti ve bu düşman ise Çarlık Rusya idi. 1905 yılında yaşanan Rus-Japon Savaşı sonunda Japonların Rusları yenmesi Osmanlı'da sevinçle karşılanmıştır.²⁰ Japonlar bu savaştan sonra Uzak Doğu'da oldukça güçlenmeye başlarken Osmanlı Devleti ise zaman içerisinde hızlı bir şekilde toprak ve güç kaybederek parçalanmanın eşiğine gelmiştir. Bu nedenle Osmanlı Devleti

¹³ Türk Deniz Kuvvetleri, **Ertuğrul**, haz. Serhan Aras - Mehmet Yüksel, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2015, s.61.

¹⁴ **BOA**, YA. HUS. 239/21.

¹⁵ Misawa, **age.**, s.60-61.

¹⁶ Ahmet Cihan ve M. Metin Hülagü, **Bir Dostluk Öyküsü: Belgelerle Türk-Japon İlişkileri**, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 2011, s.20.

¹⁷ Mücahit Yıldırım, "Tarihsel Süreçlerin Kültür ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi: Ertuğrul Fırkateyni", **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl 12, S 2, 2019, s.504.

¹⁸ Fethi Yılmaz Kaleli, **Osmanlı'dan Cumhuriyete Türk-Japon Ekonomik İlişkilerinin Başlangıcı ve Gelişimi**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2017, s.64.

¹⁹ **BOA**, Y. EE. 89/31.

²⁰ Yusuf Çelikler, **Dostluk ve İşbirliği Bağlamında Türk-Japon İlişkileri**, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa, 2020, s.1.

parçalanmadan kurtulmak ve kaybedilen toprakları geri almak maksadı ile 1914 yılında vuku bulan Birinci Dünya Harbi'ne 29 Ekim 1914 tarihinde İttifak Devletleri saflarında katılmıştır.²¹ Osmanlı Devleti'nin İttifak saflarında yer almasına karşı Japonya ise savaşta İtilaf Devletleri saflarında yer almıştır. Birbiri ile dostluk ilişkileri gütmeye çalışan bu iki devletin ülke menfaatleri gereği karşı saflarda yer almaları her ne kadar hazin bir durum olsa da savaş boyunca birbirleri ile asla sıcak bir çatışmanın içerisine de girmemişlerdir.²² Yıllar süren savaşlar silsilesinin sonunda İttifak Devletleri savaşı kaybetmiştir. Bu nedenle Osmanlı Devleti, İtilaf Devletleri ile 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi'ni imzalamak zorunda kalmıştır.²³ İtilaf ve İttifak Devletleri arasında yapılan mütarekelerin ardından savaşın sona erdirilmesi için 18-21 Ocak 1919 tarihlerinde Paris Barış Konferansı yapılmıştır.²⁴ Bu konferansta söz sahibi olan "10'lar" meclisi içinde yer alan Japonya, Avrupa meseleleri ile pek ilgilenmemiş genellikle Asya'daki menfaatlerini ön plana koymuştur. Japonya, 18-26 Nisan 1920 tarihleri arasında yapılan San Remo Konferansı'nda da aynı pozisyonunu korumuş ve Avrupa meselelerine yine müdahil olmamıştır.²⁵

Gerçekleştirilen literatür taraması sonucunda elde edilen verilere göre Atatürk'ün vefatının yabancı basına yansımaları konusunda çok değerli araştırmaların yapılmış olduğu görülmüştür. Bu konuda yabancı basına yönelik eserler arasında; Ramazan Çalık tarafından kaleme alınan "Atatürk'ün Vefatı ve Alman Basını", Melih Tınal'ın "Atatürk'ün Vefatının Bulgaristan Kamuoyundaki Yankıları", Alaattin Uca ve Aytunç Ülker'in "Atatürk'ün Ölümünün Alman Basınına Yansımaları", Yusuf Yurdigül ve Gökçe Yoğurtçu'nun "Atatürk'ün Ölümünün Türk Soylu Ülkelerdeki Basına Yansıması", Esin Tüylü'nün "İspanyolların Gözünden Atatürk'ün Vefatı ve Cenaze Merasimi", Çağatay Benhür'ün "Atatürk'ün Vefatının Ukrayna Basınına Yansımaları", Nuri M. Çolakoğlu'nun "Kasım 1938 Dünya Basınında Atatürk", Nurcan Toksoy'un "Avrupa Gazetelerinde Atatürk'ün

²¹ Mithat Atabey, "Osmanlı İmparatorluğu Hizmetinde Breslau (Midilli) Kruvazörü", **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ**, Bahar 2015, s.120.

²² Ahmet Kavas, "Japonya", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 23, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, s.573-574.

²³ Nihat Erim, **Devletlerarası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinler (Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları)**, C 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1953, s.519.

²⁴ Resul Yavuz, "Paris Barış Konferansı Sırasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Osmanlı Devleti İle İmzalanacak Barış Antlaşmasına Karşı Tutumu", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XXI/43, Güz-2021, s.638-641.

²⁵ Kadir Kasalak, "Londra ve San Remo Konferanslarında İstanbul ve Boğazlar Mandası Tartışmaları", **Sosyal Bilimler Dergisi**, S 30, 2018, s.115.

Ölümüyle İlgili Olarak Çıkan Haber ve Yorumların Türk Basınına Yansıması” ve Mustafa Sarı'nın “The Times Gazetesi'ne Göre Atatürk'ün Vefatı” adlı eserleri sayılabilir. Bu birbirinden kıymetli çalışmalar incelendiğinde genel anlamı ile Avrupa, Amerika ve Sovyet ülkelerinin basınları ele alınmıştır. Öte yandan Asya ülkeleri ve özellikle de Türkiye ile tarih boyunca dostane ilişkiler yürüten Japon basını incelenmemiştir. Bu çalışma ile literatürde eksik bulunan Atatürk'ün vefatının Japon basınına yansıması konusu giderilmeye çalışılacak ve böylece yapılacak yeni çalışmalar için de kaynak olması hususunda önem arz edecektir.

Çalışma, Türkiye'nin Tokyo Büyükelçisi Hüsrev Gerede'nin, Atatürk'ün vefat haberini manşetlerine taşıyarak Japon okurlarına bu elim hadiseyi duyuran Tokio Nichi Nichi Gazetesi, Kokumin Gazetesi, Yomiuri Gazetesi, Chugai Gazetesi, Miyako Gazetesi, Tokio Asahi Gazetesi, Hochi Gazetesi, Chugat, Gazetesi, Shinaichi Gazetesi, Osaka Mainichi Gazetesi, Sunday Mainichi Gazetesi ve Romaji Dergisi'nin Atatürk ve vefatı ile ilgili olan nüshalarını Fransızcaya çevirterek Ankara'ya gönderdiği belgeler üzerine yapılmıştır. Böylece çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman ve belge analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle Gerede'nin Ankara'ya gönderdiği Fransızca nüshalar aslına uygun kalınarak Türkçeye çevrilmiş ve arşiv belgeleri, gazeteler ve dönemi anlatan birinci elden kaynaklar incelenip analizi yapılarak objektif bir çalışma ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. Türkiye Cumhuriyeti-Japonya İlişkileri

Birinci Cihan Harbi sonunda Osmanlı Devleti'nin uğradığı işgaller nedeni ile fiilen yıkılmasının neticesinde Anadolu'da Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde Milli Mücadele başlatılmıştır. Bu mücadelede muvaffakiyet elde edilmiş ve emperyal güçler tarafından dayatılan Sevr Antlaşması ise kesin olarak reddedilmiştir. Böylece 20 Kasım 1922 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna giden süreci oluşturan Lozan Konferansı gerçekleştirilmiştir.²⁶ Konferansa Ankara Hükümeti adına İsmet Paşa, Japonya adına Baron Hayashi, Fransa adına Camille Barrere, İngiltere adına Lord Curzon, Yunanistan adına Eleftherios Venizelos, İtalya adına Marki Garroni, Sovyet Rusya adına Çiçerin ve Bulgaristan adına ise Aleksandre Stamboliyski katılmıştır.²⁷ Oldukça tartışmalı ve stresli geçen

²⁶ Zeki Saruhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü IV: Sakarya Savaşı'ndan Lozan'ın Açılmasına (23 Ağustos 1921–20 Kasım 1922)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1996, s.845-846.

²⁷ Temuçin Faik Ertan, “Lozan Görüşmeleri Sırasında Türk Heyeti ile TBMM Hükümeti Arasındaki İlişkiler”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C 6, S 18, Ankara, Temmuz 1990, s.619.

konferansta Türk Heyeti kapitülasyonların kaldırılmasını kesin olarak isterken Japon Heyeti Başkanı Baron Hayashi ise konferans boyunca Lord Curzon ile aynı çizgiyi yürütmeye gayret göstermiş ve kapitülasyonların kaldırılması isteğine karşı çıkmıştır.²⁸ Bu durum ise konferansın 4 Şubat 1923 tarihinde kesintiye uğramasına neden olmuştur.²⁹ Kesintiye uğrayan konferans 23 Nisan 1923 tarihinde tekrardan başlamıştır. İngiliz ve Japon heyetlerinin kaldırılmasını istemedikleri kapitülasyon meselesi Türk Heyeti tarafından kesin olarak reddedilmiş ve böylece kapitülasyonlar kaldırılarak Türk Heyeti büyük başarı elde etmiştir.³⁰

Konferansta ihtilafli olan birçok konu çözüme kavuşturulunca 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştır.³¹ Antlaşmaya Japonya adına Ochiai Kentarou imzalamıştır. Bu antlaşma ile İtilaf Devletleri Türkiye'nin varlığını kabul etmişlerdir. Japonya ise 7 Temmuz 1924 tarihinde Japon Hükümeti'nin Lozan'ı onaylamasından sonra Türkiye Cumhuriyeti'ni resmi olarak tanımıştır. Resmi tanımadan kısa bir süre sonra 23 Mart 1925 tarihinde Japonya, İstanbul'da elçilik açarak Obata Yuukichi'yi burada görevlendirmiştir.³² Buna mukabil Türkiye ise 7 Temmuz 1925 tarihinde Tokyo'da elçilik açarak Hulusi Fuat Tugay'ı burada görevlendirmiştir.³³ Japon Elçisi Yuukichi elçiliği döneminde Mustafa Kemal ile iyi ilişkiler sürdürmüştür. Öte yandan iki ülke arasında dostane ilişkileri daha da ilerletmek amacıyla 1926 yılında Tokyo'da "Japon-Türk Dostluk Derneği" kurulmuştur.³⁴

6 Eylül 1926 tarihinde ise Japon Deniz Kuvvetleri'ne ait olan ve Amiral Isoroku Yamamoto komutasındaki İzumu Zırhlısı İstanbul'a gelmiştir. Amiral Yamamoto, Ankara'ya gelerek Elçi Yuukichi vasıtası ile 10 Eylül 1926 tarihinde Mustafa Kemal ile görüşmüş ve Mustafa Kemal, Amiral Yamamoto'ya yakın ilgi göstermiştir.³⁵ Böylece Türkiye-Japonya ilişkileri

²⁸ Mustafa Özyürek, "Cumhuriyet Dönemi Türkiye-Japonya İlişkileri Çerçevesinde Japon Prensi Takamatsu'nun Türkiye Ziyareti", *Atatürk Dergisi*, C 5, S 2, 2016, s.19.

²⁹ Çağla Derya Tağmat, "Lozan Barış Konferansı'na Yunanistan Tarafından Bakış: Venizelos'un Dünyasında Lozan", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIV/29, s.156.

³⁰ İsmet İnönü, *Hatıralar II*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1985, s.120.

³¹ Rauf Versan, "Yirmibirinci Yüzyıla Giderken Lozan Antlaşması", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C 56, S 1-4, s.205.

³² Kaleli, *age.*, s.67-68.

³³ *Türkiye Cumhuriyeti Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 030.11.1.12.16.2, s.1-3.

³⁴ Kaleli, *age.*, s.84.

³⁵ Şayan Ulsan, "Arşiv Belgelerine Göre Atatürk Dönemi Türk-Japon İlişkileri (1923-1938)", *Cappadocia: Journal of History and Social Sciences*, C 9, Ekim 2017, s.538.

zaman içerisinde daha da ilerlemeye başlamış ve buna ilave olarak da ticari ilişkilerin gelişmesi için önemli çabalar sarf edilmiştir. 1927 yılına gelindiğinde Japonya'nın ticaret şehri olan Osaka'da Türkiye'nin fahri konsolosluğu açılmış ve buraya Yakichi Ataka fahri konsolos olarak atanmıştır. Yakichi Ataka'nın fahri konsolos olarak atanmasının sebebi ise Türkiye'nin maddi yetersizlik nedeni ile Türkiye'den Japonya'ya personel gönderememesi ve ek konsolosluk binası için bütçe ayıramaması olmuştur.³⁶ Aynı yıl içinde Japon Hükümeti, Türk Donanması'nı güçlendirmek amacıyla Türk Hükümeti'ne savaş gemileri ve denizaltıları üretme teklifinde bulunmuş ancak bu teklif yeniden ekonomik yetersizlik nedeni ile kabul edilmemiştir.³⁷ Japonya tarafı Türkiye ile ilişkileri her anlamda geliştirmek istemiş ancak Türkiye hem ekonomik hem de yeni kurulmasından mütevellit büyük maddi boyutları oluşturacak adımlar atmamış ancak ilişkilerini de koparmak istememiştir. Bu nedenle 1928 yılında İstanbul'da bir Japon Sergi Sarayı'nın açılmasına izin vererek dostane ilişkilerin sürmesini imkân vermiştir.³⁸

Türkiye, 1928 yılında Tokyo'daki elçiliği ve Osaka'daki fahri konsolosluğuna ek olarak Yokohama'da da fahri bir konsolosluk açmak istemiştir. Ticari ilişkileri ilerletmek isteyen Türkiye'nin bu teklifi Japon Hükümeti tarafında kabul edilmiş ve Türkiye'nin Yokohama Fahri Konsolosluğu açılmıştır. Fahri konsolos olarak ise Zenişiro Hara atanmıştır.³⁹ 29 Nisan 1929 tarihinde ise Hulusi Fuat Tugay'ın yerine Tokyo elçiliğine Cevad Ezine atanmıştır.⁴⁰ Cevad Bey elçi olduktan kısa bir süre sonra Türkiye ile Japonya arasında bir ticaret antlaşması imzalamıştır.⁴¹ Öte yandan Japon İmparatoru Hirohito'nun kardeşi Prens Noboyoto Takamatsa, Cevad Bey'e Avrupa'ya düzenleyeceği ziyaretler esnasında Türkiye'yi Ocak 1931 tarihinde ziyaret etmek istediğini bildirmiştir. Cevad Bey, Prens Takamatsa'nın bu isteğini derhal Dışişleri Bakanlığına iletmiştir. Türk Dışişleri Bakanlığı ise bu durumu memnuniyetle karşıladıklarını belirterek ziyaret için hazırlıklar yapmıştır.⁴² Eşi ve mahiyetindeki kişiler ile birlikte

³⁶ BCA, 030.18.01.01.025.47.3, s.1.

³⁷ BCA, 030.18. 257.729.6, s.1.

³⁸ Muharrem Turp, "Türkiye-Japonya Arasında Diplomatik İlişkilerin Yeniden Tesisi ve Siyasi-İktisadi İlişkiler (1951-1960)", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S 69, 2020, s.656.

³⁹ BCA, 030.18.01.01.028.20.9, s.1.

⁴⁰ BCA, 030.18. 257.729.9, s.1.

⁴¹ BCA, 030.18.01.02.17.9.18, s.1.

⁴² Özyürek, agm., s.20.

Avrupa ülkelerini ziyaret ettikten sonra Yunanistan'dan Türkiye'ye doğru Semiramis adlı vapurla gelen Prens Takamatsa, 12 Ocak 1931 tarihinde Sarayburnu Limanı'nda karaya inmiştir. İstanbul Valisi Muhittin Bey ve diğer protokol üyeleri tarafından karşılanan Prens Takamatsa, İstanbul'dan Ankara'ya doğru yola çıkmıştır.⁴³ 13 Ocak günü saat 11:45 sularında Ankara'ya varan Prens Takamatsa'yı Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey büyük bir protokol ile karşılamıştır. Prens ve mahiyetindekiler karşılama merasiminden sonra Ankara Palas'ta misafir edilmiştir. Prens Takamatsa bir süre istirahat ettikten sonra saat 16:00 sularında Mustafa Kemal Atatürk tarafından kabul edilmiştir. Bu kabulden yaklaşık bir buçuk saat sonra Atatürk, Prens Takamatsa'yı Ankara Palas'ta ziyaret etmiştir. 40 dakikalık bu görüşmeden sonra Atatürk, Prens Takamatsa'nın şerefine Marmara Köşkü'nde bir yemek vermiştir.⁴⁴ Prens Takamatsa, Atatürk'e olan memnuniyet ve dostluğunun nişanesi olarak ona onur kılıcı hediye etmiştir.⁴⁵ 19 Ocak 1931 tarihinde Türkiye'den ayrılan Prens Takamatsa'nın kısa süreli Türkiye ziyareti Türkiye-Japonya ilişkileri açısından oldukça önemli bir ziyarettir. Bunun nedeni ise Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana imparator ailesi düzeyindeki ilk ziyaret olmasıdır.⁴⁶

Türkiye-Japonya ilişkileri ticari anlamda gelişirken askeri anlamda ise gelişmemiştir. Japonya genellikle Uzak Doğu'ya yoğunlaşmış ve bölgesel bir güç olarak buradaki hâkimiyet alanını genişletmeye çalışmıştır. Bu nedenle Japonya 1931 yılında Çin ile sürtüşmeye girmiş ve Çin'e ait olan Mançurya bölgesini Mukden Olayı ile işgal etmiştir.⁴⁷ Japonya burayı işgal ettikten yaklaşık 6 ay sonra kendisine bağlı kukla bir devlet olan Mançurya'yı bağımsız olarak tanımıştır.⁴⁸ Bunun üzerine Çin durumu Milletler Cemiyeti'ne götürmüştür. Milletler Cemiyeti ise Japonya'ya yaptırım uygulamamış ancak kınama ile yetinmiştir. Bu durum üzerine Japonya 27 Mart 1933 tarihinde Milletler Cemiyeti'nden ayrılmıştır.⁴⁹

⁴³ **Cumhuriyet Gazetesi**, “Japon Misafirlerimiz Geldi: Prens Takamatsu Hz. Dün Ankara'ya Gitti”, 13 Ocak 1931, s.1-2.

⁴⁴ **Cumhuriyet Gazetesi**, “Prens Takamatsu Hz. Ankara'ya Vasıl Oldular”, 14 Ocak 1931, s.2-3.

⁴⁵ Erdal Küçükyağcı, **Kont Otani Kozui ve Türkiye**, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, İstanbul, 2010, s.55.

⁴⁶ **Cumhuriyet Gazetesi**, “Prens Takamatsu Bugün Şehrimizden Sofya'ya Gidecek”, 19 Ocak 1931, s.2.

⁴⁷ **Cumhuriyet Gazetesi**, “Aksayı Şarkta Yeni Harp Hazırlığı”, 19 Eylül 1931, s.2.

⁴⁸ Ufuk Erdem, “Türk Diplomatik Belgeleri Işığında Japonya'nın Mançurya'yı İşgali ve Mançukuo Devleti'nin Kuruluşu (1931-1933)”, **Bellekten**, C 87, S 309, Ağustos 2023, s.699-700.

⁴⁹ Tomoko Akami, “When Democracy is Not Enough: Japan's Information Policy and Mass Politics in Diplomatic and Economic Crisis in The 1930s”, **The Asia-Pacific Journal**, Vol. 11, No.1, 14 April 2013, s.10.

Japonya'nın bu tavrı yeni olayların habercisi konumunda olmuştur. Öte yandan Japonya, Sovyetler Birliği'ni kendisine rakip olarak görmüş ve komünizmin yayılmasını engellemek maksadı ile bazı adımlar atmıştır. Bu adımlardan birisi de 25 Kasım 1936 tarihinde Sovyetler Birliği'ne karşı Nazi Almanyası ile Anti-Komintern Paktı'nı imzalaması olmuştur.⁵⁰ Bu pakta daha sonra 6 Kasım 1937 tarihinde İtalya'da katılmış ve böylece dünyada yeni bir bloklaşma süreci başlamıştır. Bu bloklaşmalar nedeni ile dünyada yeni bir savaşın ayak sesleri duyulmaya başlamıştır.⁵¹

2. Atatürk'ün Vefatı

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu lideri olan Mustafa Kemal Atatürk, yaşamı boyunca sürdürdüğü mücadele onu hem ruhen hem de bedenen yormuştur.⁵² Bu yorgunluk 1937 senesinde yerini rahatsızlık derecesine varan bir hastalığa bırakmıştır.⁵³ 1938 senesinin başında ise hastalık kendisini tam manası ile belli ederek halsizlik ve iştahsızlık gibi şikâyetler hissettirmeye başlamıştır.⁵⁴ Vücudunun muhtelif yerlerinde kaşıntılar ortaya çıkmış ve burun kanamaları güçlkle önlenmiştir.⁵⁵ Bu şikâyetler üzerine Atatürk'ü muayene eden Doktor Nihat Reşat Belger, karaciğer rahatsızlığından şüphelenerek siroz tanısı koymuştur.⁵⁶ Belger'in bu tanısından sonra Fransız Doktor Noel Fiessinger de Atatürk'ü muayene etmiş ve siroz olduğu teyit etmiştir.⁵⁷ Böylece her geçen gün hastalık kendisini daha da göstermiş ve 16 Ekim 1938 tarihinde Atatürk komaya girmiştir.⁵⁸ Atatürk, 21 Ekim 1938 tarihinde komadan çıkmış fakat hastalık ve yorgunluk sebebiyle vücudu çok yıpranmıştır.⁵⁹ Bu yıpranmışlığa vücudu

⁵⁰ **Ulus Gazetesi**, "Komintern İle Mücadele İçin Almanya ve Japonya Berlin'de Dün Bir Mukavele İmzaladı", 26 Kasım 1936, s.1.

⁵¹ **Ulus Gazetesi**, "Komünizm Aleyhindeki Pakta İtalya da Girdi", 7 Kasım 1937, s.3.

⁵² Melih Tinal, "Atatürk'ün İzmir Ziyaretleri ve Vefatının İzmir'deki Yankıları", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, VII/16-17, 2008, s.25.

⁵³ Alaattin Uca ve Aytunç Ülker, "Atatürk'ün Ölümünün Alman Basınına Yansımaları", **Journal of History Studies**, C 10, S 5, 2018, s.224.

⁵⁴ Tahir Kodallı, "Atatürk'ün Ölümü ve Denizli Kamuoyu", **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, S 5, 1999, s.18.

⁵⁵ Eren Akçiçek, **Atatürk'ün Sağlığı Hastalıkları ve Ölümü**, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2000, s.176-179.

⁵⁶ Mithat Aydın, "Atatürk'ün Son Hastalığı", **Belgi**, S 12, Yaz 2016, s.177-179.

⁵⁷ Uğur Yılmaz ve Filiz Erkuşlu, "Mustafa Kemal Atatürk'ün Vefatı Münasebeti ile Ağrı Merkez ve İlçelerinde Düzenlenen Matem Törenleri", **6. Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu**, Ağrı, 2021, s.99-100.

⁵⁸ Melih Tinal, "Atatürk'ün Vefatının Bulgaristan Kamuoyundaki Yankıları", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XV/31, Güz 2015, s.246.

⁵⁹ **Cumhuriyet Gazetesi**, "Atatürk'ün Sihhati", 22 Ekim 1938, s.1.

daha fazla dayanamayarak 10 Kasım 1938 tarihinde vefat ederek ebedi âleme irtihal etmiştir. Atatürk'ün vefatı ülkede büyük bir üzüntü ile karşılanmış ve ülkenin dört bir yanında matemler tutulmuştur. Öte yandan Atatürk'ün vefat haberi dünyanın birçok yerinde üzüntü ile karşılanmıştır. Japonya da Atatürk'ün vefatını üzüntü ile karşılamış ve bu haber Japon basını tarafından manşetler atılarak duyurulmuştur.⁶⁰

3. Atatürk'ün Vefatının Japon Basınındaki Yansımaları

Atatürk'ün 10 Kasım 1938 tarihinde vefat etmesi üzerine Japon basını olaya yönelmiş ve Atatürk ile ilgili haberler yapmaya başlamışlardır. Chugai Shogyo'nun editörlüğünü yaptığı Tokio Nichi Nichi Gazetesi, 10 Kasım 1938 tarihli sayısında Atatürk'ün sağlık durumu ile ilgili Japon okurlarına “Türkiye Cumhurbaşkanı Ağır Hasta” manşeti atarak bilgi vermiş ve devamında “Yeni Türkiye'nin babası Cumhurbaşkanı Atatürk, bir süre önce karaciğer hastalığından ağır hastaydı. Daha sonra mucizevi bir şekilde iyileşti ve sağlık durumunun iyiye gittiğine inanılıyordu. Bununla birlikte hastalık yakın zamanda yeniden şiddetini artırdı ve 9 Kasım sabahı Atatürk'ün önceki gün yeniden kritik duruma düştüğü resmi olarak açıklandı. Bu durum üzerine acilen çağrılan Başbakan Bayar, 9 Kasım günü öğle saatlerinde Ankara'dan İstanbul'a geldi” diyerek son durumu ele almıştır.⁶¹ Tokio Nichi Nichi Gazetesi, 11 Kasım 1938 tarihindeki sayısında ise Atatürk'ün ölüm haberinin Türkiye'nin Tokyo Büyükelçiliğindeki etkisini “Dün Üzücü Haber Türkiye Büyükelçiliğini Şok Etti” manşeti ile vererek devamında “Türk milletinin büyük adamı ve babası olan Cumhurbaşkanı Atatürk'ün ölüm haberi, Türkiye Büyükelçiliği'ni dehşete düşürdü. Büyükelçi Hüsrev Gerede, eşinin sağlık sorunları için gittiği İzu Şehrinde bulunduğu sırada olay vuku bulmuştur. Bu sırada Büyükelçi Gerede'nin Amerikan Okulu'nda okuyan Faruk ve Selçuk adındaki oğulları ile onların özel öğretmenleri olan Hagiwara Hanım olayın üzüntüsünden dehşete kapılmışlar ve Elçilik Müsteşarı Nurettin Ferruh Alkent'i ve Elçilik Sekreteri M. Tunalı Bey'i haberin teyidi için gözyaşları içinde aramışlardır” diyerek okurlarına durumu duyurmuştur.⁶²

Osaka Mainichi Gazetesi, 11 Kasım 1938 tarihli sayısında “Türkiye Cumhurbaşkanı Öldü” manşetini attıktan sonra devamında “Türkiye

⁶⁰ *Tan Gazetesi*, “Babamızı Kaybettik, Büyük Şefimiz Atatürk Dün Sabah Hayata Gözlerini Yumdu”, 11 Kasım 1938, s.1.

⁶¹ *BCA*, 490.01.1434.01, s.8.

⁶² *BCA*, 490.01.1434.01, s.51.

Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Kemal Atatürk 10 Kasım sabah 9'da öldü. Sayın Kemal Atatürk'ün vefatının ardından anayasaya göre geçici cumhurbaşkanlığı görevini TBMM Başkanı Sayın Abdülhalik Renda'nın üstleneceği açıklandı. Yeni cumhurbaşkanını ise TBMM seçecek. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu merhum Cumhurbaşkanı Atatürk'ün na'sı dün Dolmabahçe Sarayı'na nakledildi. Orada üç gün tutulacak ve bu süre zarfında halk onu uğurlamak için ziyaret edebilecektir. Ardından savaş gemisiyle İstanbul Boğazı'ndan geçirilip oradan karayolu ile Ankara'ya nakledilecek ve muhtemelen önümüzdeki hafta ortasında devlet cenazesi orada yapılacaktır. Cenaze, Atatürk'ün yenilenme hareketinin doğum yeri olan ve Ankara yakınlarında bulunan Çankaya'da toprağa verilecek" diyerek okurlarına önemli bilgiler vermiştir.⁶³ Gazete, 11 Kasım 1938 tarihli sayısında "Yeni Türkiye'nin Kurucusu Kemal Atatürk" başlığını atarak İstanbul'daki özel muhabiri tarafından edildiği bilgileri okurlarına şu şekilde aktarmıştır; "Modern Türkiye'nin babası Mustafa Kemal Atatürk büyük kariyerini tamamlayarak aramızdan ayrıldı. Kendisi modern tarihe büyük adımlarla damgasını vurmuştur. Eski Türkiye'de nüfus 15 milyon olmasına rağmen nüfusun %90'ı okuma-yazma bilmez, hastalar ve dilenciler de sokaklarda dolaşırdı. Bu ülkeye Avrupalılar "hasta adam" lakabı takmış ve buna rağmen bu eski Türkiye'den büyük ve güçlü bir Türkiye inşa eden inanılmaz adam Mustafa Kemal Atatürk'ten başkası değildir. Mustafa Kemal Atatürk, Amerika Birleşik Devletleri'nin kurucusu George Washington ile yetenekli bir politikacı olduğu kadar büyük bir asker olmasıyla nedeni ile karşılaştırılır" diyerek övgü dolu sözlerle bahsetmiştir. Gazete haberin devamında Atatürk'ün hayatı ile ilgili kısa bir bilgi vererek okurlarını bu konuda bilgilendirmiştir.⁶⁴

Kokumin Gazetesi, 11 Kasım 1938 tarihli sayısında Atatürk'ün vefat haberini, "Bir süredir karaciğer hastalığından mustarip olan yeni Türkiye'nin babası Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk, bu sabah saat 9:55'te 56 yaşında hayatını kaybetti. Cumhurbaşkanı Atatürk birkaç hafta önce zaten tehlikeli bir şekilde hastaydı ancak mucizevi bir şekilde iyileşti. Fakat son zamanlarda hastalık yeniden nüksetmiş ve bu nedenle hayatını kaybetmiştir" diyerek duyurmuştur.⁶⁵

---

⁶³ BCA, 490.01.1434.01, s.19.

⁶⁴ BCA, 490.01.1434.01, s.15-16.

⁶⁵ BCA, 490.01.1434.01, s.9.

Chugai Gazetesi, 11 Kasım 1938 tarihli sayısında “Yeni Türkiye’nin Babası” manşetini atarak Atatürk’ün vefat haberini vermiş ve haberin devamında “Eski Cumhurbaşkanı Atatürk’ün ölümü tüm herkesi acı bir şekilde etkiledi. Tüm ulus yasta. Hükümet, TBMM’nin yeni cumhurbaşkanını seçmek üzere toplanacağını duyurdu. Bu arada geçici cumhurbaşkanlığı görevini Abdülhalik Renda devralacak” şeklinde haberi okurlarına sunmuştur.⁶⁶

Miyako Gazetesi, 11 Kasım 1938 tarihli sayısında “Bir süredir karaciğer hastası olan yeni Türkiye’nin babası Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk, bu sabah saat 9:00’da 56 yaşında hayatını kaybetti” diyerek kısa bir haberle durumu duyurmuştur.⁶⁷ Tokio Asahi Gazetesi, 11 Kasım 1938 tarihli sayısında “Eski Başkanın Cenazesi” manşetini atarak Miyako Gazetesi’nin de verdiği haberin aynısını vermiştir.⁶⁸

“Türkiye Cumhurbaşkanı Vefat Etti” manşetini atan Yomiuri Gazetesi devamında okurları için Atatürk’ün özet biyografisini vermiştir. Gazete Atatürk’ü biyografisini, “Mustafa Kemal Atatürk, 1881 yılında Selanik’te doğdu. Osmanlı İmparatorluğu’nun baskıcı imparatoru Abdülhamit’e karşı savaşmak için devrim hareketine katıldığında askeri okul öğrencisiydi. Ancak 1908 devriminden sonra kendisini yalnızca askeri işlerle meşgul etti. 1911 yılındaki Türk-İtalyan savaşında ve 1913 yılındaki Balkan savaşında gösterdiği başarılarla öne çıktı. İtilaf kuvvetlerinin saldırılarına karşı Çanakkale Boğazı’nı zaferle savundu ve tüm dünyada ün kazandı. 1918 yılında ise mütarekeyi protesto etti ve destekçilerini toplayarak Ankara’da yeni Millet Meclisini topladı ve ilk başkanı seçildi. Sonra halifeyi ve padişahı devirerek Türkiye Cumhuriyeti’ni kurdu ve ilk cumhurbaşkanı oldu. O andan itibaren kendini yeni Türkiye’nin inşasına adadı. Siyaseti dinden ayırdı, milli savunmayı sağladı ve eğitimi teşvik etti. Türk gençliğinin hayranlık abidesi olan Mustafa Kemal’e 1934 yılında ise millet tarafından Atatürk yani Türklerin babası soyadı verilmiştir” şeklinde vermiştir.⁶⁹

Japonya’da Latin Harfleri ile aylık yayım yapan Romaji adlı dergi Atatürk’ün vefatını 1938 yılındaki Aralık sayısında duyurmuştur. “Türkiye’nin Babası Mustafa Kemal Atatürk” manşetini atan dergi, “Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk 10 Kasım 1938

---

⁶⁶ BCA, 490.01.1434.01, s.11-12.

⁶⁷ BCA, 490.01.1434.01, s.18.

⁶⁸ BCA, 490.01.1434.01, s.20.

⁶⁹ BCA, 490.01.1434.01, s.14.

tarihinde öldü” diyerek vefat haberini okurlarına duyurmuştur. Dergi ayrıca Atatürk'ün yapmış olduğu harf inkılabına övgü dolu sözler ile değinmiştir. Böylece Japonya’da Latin Alfabesi taraftarı olan Romaji Dergisi bu haberine “Türklerin Babası’ lakaplı ve bu kadar değerli işlere imza atan bu Cumhurbaşkanı’nın ölümüne üzülme yoktur. Rahmetli Cumhurbaşkanı gibi Latin Alfabesinin taraftarı olan ve onu her zaman dostluk ve saygı duygularıyla anacak olan bizler, merhum Cumhurbaşkanı Atatürk’ün Ankara’da yatan ruhunu uzaktan selamlamaktan onur duyuyoruz” diyerek bitirmiştir.⁷⁰

Tokio Nichi Nichi Gazetesi, Osaka Mainichi Gazetesi, Kokumin Gazetesi, Chugai Gazetesi, Miyako Gazetesi, Tokio Asahi Gazetesi ve Yomiuri Gazetesi 11 Kasım 1938 tarihli sayılarında, Romaji Dergisi ise Aralık sayısında Atatürk’ün vefat haberini okurlarına duyurmuştur. Bu dergi ve gazeteler Atatürk için “Yeni Türkiye’nin Babası, Türk Milletinin Büyük Adamı, Yeni Türkiye’nin Kurucusu, Türkiye’nin Babası, Cumhurbaşkanı ve Başkan” gibi unvan ve sıfatlar kullanmışlardır. Bu yayın organları, Atatürk’ün kişiliği ve başarıları hakkında da övgülerde bulunmuş ve okurlarını bilgilendirmek maksadı ile Atatürk’ün biyografisini yayımlamışlardır.

Tokio Asahi, Chugat, Yomiuri, Miyako Gazeteleri, 12 Kasım 1938 tarihli sayılarında Atatürk’ün ölümünden sonra TBMM tarafından cumhurbaşkanı olarak seçilen İsmet İnönü’nün haberini “Türkiye Cumhuriyeti’nin Yeni Cumhurbaşkanı General İnönü” manşeti ile duyurmuştur. Gazeteler haberin devamında ise “Cumhurbaşkanı Atatürk’ün ölümünün ardından TBMM yeni cumhurbaşkanı olarak General İnönü’yü oybirliğiyle seçti. General İnönü, cumhuriyetin başından beri merhum Cumhurbaşkanı Atatürk’ün sağ koluydu. İki kez Bakanlar Kurulu Başkanlığı yaptı” diyerek İsmet İnönü hakkında bilgi vermiştir.⁷¹ Öte andan Tokio Asahi, Tokio Nichi Nichi, Hochi Gazeteleri, 12 Kasım 1938 tarihli sayılarında Japon İmparatoru Hirohito’nun Atatürk’ün vefatı münasebeti ile Türkiye’ye gönderdiği başsağlığı telgrafını “Majestelerinin Başsağlığı Telgrafi” manşeti ile haber yapmışlardır. Gazeteler haberin içeriğini “Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ekselansları Kemal Atatürk’ün vefatını öğrenen Japonya İmparatoru Hazretleri, 11 Kasım günü Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı’na taziye telgrafi gönderdi. Aynı gün saat

⁷⁰ BCA, 490.01.1434.01, s.7.

⁷¹ BCA, 490.01.1434.01, s.21.

15:00 civarında Majesteleri, taziyelerini sunmak için Kamiyamacho Shibuya, Prens Tokudaiji ve baş kâhyayı Türk Büyükelçiliğine gönderdi” diyerek vermiştir.⁷²

Sosen Gorai, 14 Kasım 1938 tarihinde Shinaichi Gazetesi’nde Atatürk ile ilgili “Kemal Dağı” adında uzun bir yazı kaleme almıştır. Gorai bu yazıda “Savaş sonrası Avrupa ülkelerinde birçok kahramanın doğuşuna tanık olundu. Almanya’da Hitler, Rusya’da Stalin, Polonya’da Pilsudski ve İtalya’da Mussolini. Ancak tüm bu kahramanlar arasında en ilginç şüphesiz Kemal Paşa’dır. Daha savaştan önce Türkiye’de devrimci bir atmosfer oluşmaya başlamıştı. Jön Türklerin lideri Enver Paşa, Türkiye’yi yenilemek istiyordu ama bu büyük Türk ihtilalini başaran ve cumhuriyeti kuran kişi Kemal Paşa olmuştur” şeklinde Atatürk’e övgü dolu sözlerde bulunmuştur.⁷³

Osaka Mainichi Gazetesi, 14 Kasım 1938 tarihli sayısında “Kemal Atatürk’ün Ölümü ve Türkiye’nin Geleceği” başlıklı uzun bir yazı yayımlamıştır. Bu yazıda Atatürk’ün hayatı, mücadelesi ve inkılapları ile ilgili bilgiler vermiştir. Gazetede yazının bir kısmı ise şu şekildedir; “Asya’nın doğuşunu gören büyük adam öldü. 1918 yılında Sultan Abdülhamid’in kardeşi Vahdettin’e refakat ettiği batı seyahatinden geri dönerken karaciğer hastalığına yakalandı. Bu hastalık onu henüz 60 yaşına gelmeden yeniden inşa ettiği sevgili vatanından ayırarak ölmesine sebep olmuştur. Bugün yeni Türkiye’nin bu yeniden inşası mükemmel mi? Cevap veremeyiz. Ama biliyoruz ki, savaştan önce “hasta adam” denilerek ölüme mahkûm edilmiş ve mirası tartışılan eski Türkiye’ye yeniden hayat veren kişi Mustafa Kemal’dir. Kendisinin Türkiye’yi Ortadoğu’da hâkim bir millet ve Müslüman halkların en büyüğü yaptığını düşündüğümüzde ona ancak hayran olabiliriz. O genellikle bir ordu komutanı, bir devlet adamı, bir sosyal reformcu ve bir diplomat olarak adlandırılrsa da bunların iki hatta üç katı daha başarılı büyük bir adamdır. Bu nedenle şimdi dinlendiği yerde rahat bir şekilde uyuyabileceğini düşünüyoruz.”⁷⁴

Sunday Mainichi Gazetesi, 27 Kasım 1938 tarihinde Atatürk ile ilgili bir uzun ve övgü dolu sözler barındıran bir yazı yayımlamıştır. “Yeni Türkiye’nin Yaratıcısının Demir İradesi” başlıklı bu yazıda Atatürk’ün fiziksel özellikleri “Kemal’in gözleri çok karakteristikti. Tiz ve delici maviydiler ve söylendiğine göre sinirlendiğinde griye dönüyordu. Çıkık

⁷² BCA, 490.01.1434.01, s.22.

⁷³ BCA, 490.01.1434.01, s.24-26.

⁷⁴ BCA, 490.01.1434.01, s.27-30.

elmacık kemikleri, iri ve kalın kaşları... Bütün bunlar bu büyük adamın dinç ve korkusuz karakterini gösteriyordu. Amerikalı bir yazar ona 'demir yüzlü bir adam' demişti. Bu ifade sarsılmaz iradesine tanıklık eden erkeksi fizyonomisini oldukça iyi tanımlıyor. Boyut olarak çok uzun değildi ama sağlam çerçevesi bize enerjik bir izlenim verdi" şeklinde kaleme alınmıştır. Yazıda Atatürk'ün fiziksel özelliklerinin haricinde başarı ve karakteristik özellikleri de ele alınmıştır. Bu özelliği yazıda "Ölmek üzere olan eski Türkiye'den yirmi yıl içinde birinci sınıf bir millet inşa eden Atatürk'ün bu büyük erdemlerine hayran olunmaması mümkün değildi. Ama yine de kendisini cumhuriyetin basit bir vatandaşı olarak görüyordu. Bir gün birisi yanında onun erdemlerinden söz edip, onları Napolyon ve İskender'inkilerle karşılaştırdığında, ona şu yanıtı verdi; 'Beni övmek istiyorsan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Mustafa Kemal demen yeterli' demiş" diyerek verilmiştir.⁷⁵

Japon basını Atatürk'ün vefatına ilgi duyduğu kadar Atatürk sonrası döneme de ilgi duymuştur. Atatürk için "Asya'nın Doğuşunu Gören Büyük Adam" ve "Demir Yüzlü Adam" gibi ifadeler kullanılarak kişiliği ve fizyolojik özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Bunların yanı sıra Japon gazeteleri Atatürk'ü dönemin devlet adamları ile kıyaslamış ve Atatürk'ü onlardan üstün bir konumda konumlandırmışlardır. Öte yandan Japon gazete ve dergileri Atatürk'ün vefat haberini Japonya'nın Ankara Büyükelçiliği, gazetelerin İstanbul ve Ankara'daki özel muhabirleri ve Tokyo'daki Türk elçiliği vasıtası ile öğrenmişlerdir. Bunun üzerine gazete ve dergiler Atatürk hakkında bilgi almak ve bunları okurlarına sunmak için pek çok kaynak arayışına girmişlerdir. Bu yüzden Dai Asia Shugi Dergisi, 11 Kasım 1938 tarihinde Büyükelçi Hüsrev Gerede'ye bir mektup göndererek Aralık ayındaki sayıları için Atatürk hakkında bilgilendirici bir yazı yazmasını istemiştir. Gerede ise hem Japon halkı ve Japon basınının bu tavrı için teşekkür etmek hem de okuyucuları bilgilendirmek maksadıyla bir mektup kaleme almıştır. 17 Kasım 1938 tarihinde kaleme aldığı ve yaklaşık dört sayfa olan bu mektup Atatürk hakkında detaylı bilgiler içermiştir.⁷⁶

⁷⁵ BCA, 490.01.1434.01, s.56-64.

⁷⁶ BCA, 490.01.1434.01, s.52-55.

SONUÇ

Türkiye-Japonya ilişkileri her ne kadar geç ve ağır olsa da genel anlamda dostane bir doğrultuda olmuştur. İki ülke arasında askeri anlamda ise bir yakınlaşma veya çatışma hali yaşanmamıştır. Karşılıklı elçilikler açılmış, dostluk ve ekonomik dernekler kurulmuştur. Japonya tarafından Türkiye'ye üst düzey ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Böylece iki ülkenin yakın ve dostane ilişkileri zaman içerisinde daha da ilerlemiştir. Türkiye ile Japonya arasında ilişkiler bu şekilde iken Türkiye'nin kurucu lideri olan Mustafa Kemal Atatürk sağlık sorunları yaşamaya başlamıştır. 1937 yılında bu hastalık belirtilerini tam manası ile göstermiş ve 1938 yılında komaya sokacak düzeye dahi getirmiştir. Maalesef hastalık Atatürk'ün vücudunu oldukça yıpratmış ve bu yıpranmışlık onun vefat etmesine neden olmuştur. Atatürk'ün vefatı yurtiçinde üzüntü ve gözyaşı ile karşılanmıştır. Ülkenin dört bir yanında ulusal yas tutulmuş ve törenler gerçekleştirilmiştir. Öte yandan Atatürk'ün cenazesi İstanbul'dan Ankara'ya getirilmiş ve 21 Kasım 1938 tarihinde hükümet ve yabancı devlet temsilcilerinin katılımı ile gerçekleştirilen tören sonunda Ankara Etnografya Müzesi'ndeki geçici kabrine defnedilmiştir.

Atatürk'ün vefatı yurtdışında ise şaşkınlık ve keza üzüntü ile karşılanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu lideri olan Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatı yurtdışındaki birçok ülkenin gazetelerinde manşetler atılarak duyurulmuştur. Japon basını da bu habere seyircisiz kalmamış ve manşetlerinde bunu duyurmuştur. Tokio Nichi Nichi Gazetesi, Kokumi Gazetesi, Yomiuri Gazetesi, Chugai Gazetesi, Osaka Mainichi Gazetesi, Miyako Gazetesi, Tokio Asahi Gazetesi, Hochi Gazetesi, Chugat Gazetesi, Shinaichi Gazetesi, Sunday Mainichi Gazetesi ve Romaji Dergisi manşetlerinde Atatürk'ün vefat haberlerini Japon okurlarına duyurmuşlardır. Japon basınında Atatürk ile ilgili herhangi olumsuz bir haber verilmemiş bilakis Atatürk'ün önemli kişiliği ve hayatı övgü dolu sözler ile aktarılmıştır.

Japon basını vefat haberini verirken Atatürk için “Yeni Türkiye'nin Babası, Yeni Türkiye'nin Kurucusu, Yeni Türkiye'nin Yaratıcısı ve Türkiye Cumhurbaşkanı” gibi sıfatlar kullanmıştır. Öte yandan birçok gazetenin haberi birbirine benzer şekilde olmuştur. Bunun sebebi ise bilgi ve haberlerin sınırlı bir kaynaktan temin edilmesinden dolayıdır. Haberler Japonya'nın Türkiye Büyükelçiliği, Türkiye'nin Japonya Büyükelçiliği, İstanbul ve Ankara'daki özel muhabirler vasıtası ile temin edilmiştir. Bu ise bazı gazetelerin Atatürk ile ilgili tek elden yayın yapmasına neden olmuştur. Japon basınının bu denli ilgi ve alakası Tokyo Büyükelçisi Hüsrev Gerede

tarafından memnuniyet ile karşılanmıştır. Dai Asia Shugi Dergisi'nin Gerede'ye Atatürk ile ilgili bir yazı yazmasını istemesi üzerine Gerede hem teşekkür babında hem de talep edilen yazı adına uzun ve bilgi dolu bir mektup yazmıştır. Gerede'nin bu mektubu Dia Asia Shugi Dergisi'nin 1938 yılının Aralık sayısında yayımlanmıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv

Türkiye Cumhuriyeti Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), YA. HUS.216/57.

BOA, Y. EE. 89/31.

BOA, YA. HUS. 220/59.

BOA, YA. HUS. 239/21.

Türkiye Cumhuriyeti Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 030.11.1.12.16.2.

BCA, 030.18. 257.729.6.

BCA, 030.18. 257.729.9.

BCA, 030.18.01.01.025.47.3.

BCA, 030.18.01.01.028.20.9.

BCA, 030.18.01.02.17.9.18.

BCA, 490.01.1434.01.

Kitap

Andressen, Curtis, **A Short History of Japan: From Samurai to Sony**, Silkworm Books, Tayland, 2002.

Cihan, Ahmet ve Hülagü, M. Metin, **Bir Dostluk Öyküsü: Belgelerle Türk-Japon İlişkileri**, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 2011.

Erim, Nihat, **Devletlerarası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinler (Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları)**, C 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1953.

İnönü, İsmet, **Hatıralar II**, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1985.

Jansen, Marius B., **The Making of Modern Japan**, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge-Massachusetts, 2002.

Jansen, Marius B., **Warrior Rule in Japan**, Cambridge University Press, Cambridge, 1995.

Kavas, Ahmet, “Japonya”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 23, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, ss.571-574.

Küçükyağın, Erdal, **Kont Otani Kozui ve Türkiye**, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, İstanbul, 2010.

Misawa, Nobuo, **Türk-Japon Ticaret İlişkileri**, İstanbul Ticaret Odası Ekonomik ve Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2011.

Saruhan, Zeki, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü IV: Sakarya Savaşı'ndan Lozan'ın Açılmasına (23 Ağustos 1921–20 Kasım 1922)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1996.

Şahin, F. Şayan Ulusan, **Türk-Japon İlişkileri**, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

Türk Deniz Kuvvetleri, **Ertuğrul**, haz. Serhan Aras - Mehmet Yüksel, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2015.

Yılmaz, Uğur ve Erkutlu, Filiz, “Mustafa Kemal Atatürk'ün Vefatı Münasebeti ile Ağrı Merkez ve İlçelerinde Düzenlenen Matem Törenleri”, **6. Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu**, Ağrı, 2021, ss.99-100.

Makale

Akami, Tomoko, “When Democracy in Not Enough: Japan's Information Policy and Mass Politics in Diplomatic and Economic Crisis in The 1930s”, **The Asia-Pacific Journal**, Vol. 11, No.1, 14 April 2013, ss.1-29.

Atabey, Mithat, “Osmanlı İmparatorluğu Hizmetinde Breslau (Midilli) Kruvazörü”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ**, Bahar 2015, ss.117-129.

Avcı, Ertürk, “Ertuğrul Fırkateyni'nin Japonya'ya Son Seyri”, **Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Dergisi**, S 622, Mayıs 2015, ss.1-14.

Aydın, Mithat, “Atatürk'ün Son Hastalığı”, **Belgi**, S.12, Yaz 2016, ss.176-201.

Erdem, Ufuk, “Türk Diplomatik Belgeleri Işığında Japonya'nın Mançurya'yı İşgali ve Mançukuo Devleti'nin Kuruluşu (1931-1933)”, **Bellekten**, C 87, S 309, Ağustos 2023, ss.685-724.

Ertan, Temuçin Faik, “Lozan Görüşmeleri Sırasında Türk Heyeti ile TBMM Hükümeti Arasındaki İlişkiler”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C 6, S 18, Ankara, Temmuz 1990, ss.615-626.

Kasalak, Kadir, “Londra ve San Remo Konferanslarında İstanbul ve Boğazlar Mandası Tartışmaları”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, S 30, 2018, ss.115-124.

Kavak, Mehmet Özgen, “Japonya’nın On Bin Yılı”, **Avrasya Dosyası-Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi**, C 5, S 2, Ankara, 1999, ss.154-172.

Kodal, Tahir, “Atatürk’ün Ölümü ve Denizli Kamuoyu”, **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, S 5, 1999, ss.17-27.

Levent, Sinan, “Japanese Knowledge About Muslims From The Meiji Restoration To Today: Islamic World In The Context Of A Trans-National Space”, **Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi**, S VI/1, Temmuz 2020, ss.163-176.

Özyürek, Mustafa, “Cumhuriyet Dönemi Türkiye-Japonya İlişkileri Çerçevesinde Japon Prensi Takamatsu’nun Türkiye Ziyareti”, **Atatürk Dergisi**, C 5, S 2, 2016, ss.15-28.

Tağmat, Çağla Derya, “Lozan Barış Konferansı’na Yunanistan Tarafından Bakış: Venizelos’un Dünyasında Lozan”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XIV/29, ss.141-173.

Tınal, Melih, “Atatürk’ün İzmir Ziyaretleri ve Vefatının İzmir’deki Yankıları”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, VII/16-17, 2008, ss.19-33.

Tınal, Melih, “Atatürk’ün Vefatının Bulgaristan Kamuoyundaki Yankıları”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XV/31, Güz 2015, ss.245-267.

Turp, Muharrem, “Türkiye-Japonya Arasında Diplomatik İlişkilerin Yeniden Tesisi ve Siyasi-İktisadi İlişkiler (1951-1960)”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S 69, 2020, ss.653-669.

Uca, Alaattin ve Ülker, Aytunç, “Atatürk’ün Ölümünün Alman Basınına Yansımaları”, **Journal of History Studies**, C 10, S 5, 2018, ss.223-240.

Ulusan, Şayan, “Arşiv Belgelerine Göre Atatürk Dönemi Türk-Japon İlişkileri (1923-1938)”, **Cappadocia: Journal of History and Social Sciences**, C 9, Ekim 2017, ss.535-557.

Versan, Rauf, “Yirmibirinci Yüzyıla Giderken Lozan Antlaşması”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C 56, S 1-4, ss.185-206.

Yavuz, Resul, “Paris Barış Konferansı Sırasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Osmanlı Devleti İle İmzalanacak Barış Antlaşmasına Karşı Tutumu”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XXI/43, Güz-2021, ss.638-641.

Yıldırım, Mücahit, “Tarihsel Süreçlerin Kültür ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi: Ertuğrul Fırkateyni”, **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl 12, S 2, 2019, ss.498-520.

Tez

Akçiçek, Eren, **Atatürk'ün Sağlığı Hastalıkları ve Ölümü**, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2000.

Çelikler, Yusuf, **Dostluk ve İşbirliği Bağlamında Türk-Japon İlişkileri**, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa, 2020.

Kaleli, Fethi Yılmaz, **Osmanlı'dan Cumhuriyete Türk-Japon Ekonomik İlişkilerinin Başlangıcı ve Gelişimi**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2017.

Gazeteler

Cumhuriyet Gazetesi, “Aksayı Şarkta Yeni Harp Hazırlığı”, 19 Eylül 1931.

Cumhuriyet Gazetesi, “Atatürk'ün Sıhhati”, 22 Ekim 1938.

Cumhuriyet Gazetesi, “Japon Misafirlerimiz Geldi: Prens Takamatsu Hz. Dün Ankara'ya Gitti”, 13 Ocak 1931.

Cumhuriyet Gazetesi, “Prens Takamatsu Bugün Şehrimizden Sofya'ya Gidecek”, 19 Ocak 1931.

Cumhuriyet Gazetesi, “Prens Takamatsu Hz. Ankara'ya Vasıl Oldular”, 14 Ocak 1931.

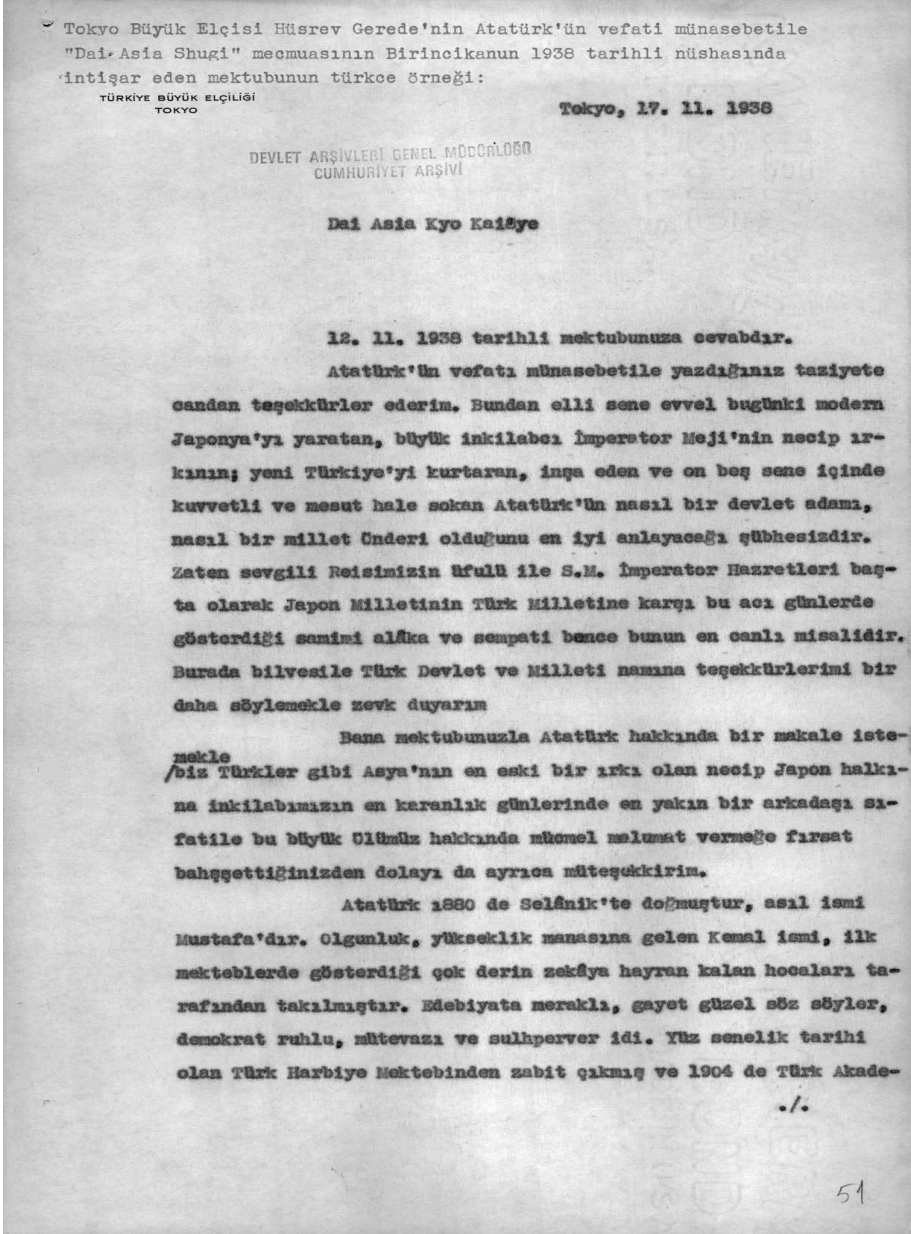
Tan Gazetesi, “Babamızı Kaybettik, Büyük Şefimiz Atatürk Dün Sabah Hayata Gözlerini Yumdu”, 11 Kasım 1938.

Ulus Gazetesi, “Komintern İle Mücadele İçin Almanya ve Japonya Berlin’de Dün Bir Mukavele İmzaladı”, 26 Kasım 1936.

Ulus Gazetesi, “Komünizm Aleyhindeki Pakta İtalya da Girdi”, 7 Kasım 1937.

EKLER

Ek 1: Tokyo Büyükelçisi Hüsrev Gerede'nin Dai Asia Shugi Dergisi'ne Atatürk hakkında yazdığı mektup.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİTÜRKİYE BÜYÜK ELÇİLİĞİ
TOKYO

- II -

Akademisini bitirerek Erkânı Harp olmuştur. Serbest fikirli olmasından istibdat zamanında Suriye'ye sürülmüş, fakat orada ilk "Genç Türk" siyasi cemiyetini kurmuştur. 1911 de Treblus-Garp'ta Bingazi'de kumandanlık etmiş ve Balkan habinin ikinci devrine yetiştirilerek Edirne'nin istirdadına iştirak etmiştir. Balkan harbinden sonra ben Atina'da Ataçemiliter iken Kendisi de Sofya'da Ataçemiliter idi. Umumi harpte Çanakkale Boğazı'nda (1915) Arı Burnunda, Anfertalarda büyük askeri kabiliyet ve şahsi yararlık göstererek İtilaf donanmasının denizden giremediği Boğazın karadan sükutuna mani olmuştur. Bu suretle umumi harbin uzamasının yegâne amili kendisi sayılabilir. Kafkas cebhesinde Rus Çarlı ordularına karşı harbbetmiş, Muş ve Bitlis'i geri almıştır. (1916) Suriye cebhesinde iki kerre ordu kumandlığı yapmış, # Döveli İtilafiyenin mütareke mucibince İstanbul'u işgallerinden sonra merkezi Erzurum olan Uğünöñ Ordu Müfettişliği ile şarka, sırf milli harekâtı idare kastile çıkmıştır.

O zamanlar şahsen Erkânı Harbiyesinde bulunduğum ve İstanbul'dan beraber çıktığım Mustafa Kemal Paşa, 19 Mayıs 1919 da Samsun'a ayak basması ile, düşman işgali altındaki vatani kurtarmak ve yeni Türk Devletini kurmak için faaliyete başlamıştır. Esasen tarihi bir hakikattir ki, ta Milattan 4000 sene evvel Sümerlerle başlayarak Türkler mütemadiyen devletler kurmuş, yani hakim bir millet olarak yaşamıştır.

23 Temmuz 1919 da şark vilayetleri namına Erzurum Kongresi ve 4 Eylül 1919 da Sivas Umumi Kongresini toplayarak Millet'in sesini dünyaya duyurmuş ve Ahdi Milli, Pacte National,

./.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİTÜRKİYE BÜYÜK ELÇİLİĞİ
TOKYO

- XII -

ismi altında Türk Milletinin asgari sülh şartlarını ilan etmiştir. Bu milli taziyik karşısında toplanmış muvaffak olan son Osmanlı Meclisi Mebusanı da düşman süngüleri altında olmasına rağmen, bu pakti kanunlaştırmıştır. Bu Meclisin itilaf Devletleri kuvvetleri tarafından dağıtılması ve bir çok mebusların tevkif ve nefi üzerine, vaktile her türlü hazırlığı yaptırmış olan Mustafa Kemal Paşa, Ankara'da 1920 nisanının 23 ücü günü Büyük Millet Meclisini toplamış ve bu tarihten itibaren de yeni Türkiye'nin temeli Ankara'da atılmıştır. Bu tarihi ananınin parlak bir misali de 1918 de Osmanlı İmparatorluğunun inkırazı, parçalanması üzerine yeni Türkiye'nin doğmasıdır. Bu Millî Hükümeti yıkmak için hariç düşmanların teşvikile yer yer fıskıran isyanları, dini irticaları birer birer söndürmüş, büyük harpten yorgun çıkmış olmasına rağmen Türk ordusunun tarihi manevi ruhundan kuvvet alarak yeni Millî orduyu teşkil etmiş, İnönü, Sakarya, Dumlupınar meydan muharebelerini dahiyane idaresile kazanarak düşmanı kâmilen mahv ve denize dökmüş Sevri muahedesini yırtmış ve Türk vatanını halas etmiştir. Bu askeri zafer, Millî teşekkül karşısında Lozan Konferansı toplanmış ve bu Konferansa en kıymetli General, en yüksek bir arkadaşı olan İsmet İnönü'nü Hariciye Nazarı olarak göndermiştir. Bugünkü Reisicumhur İsmet İnönü'nün imzasına taşıyan bu muahede ile 24 temmuz 1923, yeni Türkiye temaniyeti mülkiyesini, iktisadi ve siyasi istiklalini tamamen kesbetmiştir.

29/30 Teqrini evvel 1923 de Cumhuriyeti ilan ile milletin duygusuna uygun bir şekilde Türkiye'yi tamamen milli ruhta demokratik halkın bir Hükümet halinde sağlamlaştırmıştır. Osmanlı İmparatorluğu devirlerinde dinin siyasete alet olması yüzünden, milletin gördüğü felaketleri de göz önüne alarak din

./.

53

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİTÜRKİYE BÜYÜK ELÇİLİĞİ
TOKYO

- IV -

ile dünya işini tamamen ayırmıştır. Bu büyük inkılabın bundan sonra Türkiye'ye kazandırdığı en mühim şeyleri hulasaten arzedeğim: esasen içtimai müsavata malik türk kadınına siyasi müsavatı hukuk vermek, en mükemmel bir kanun olan İsviçre Medeni Kanununu kabul etmek, Türk tarihini yabancı mahazlerden kurtararak milli menbalardan, arkeoloji eserlerinden ve Asya tarihinden araştırmak, lisanı aynı yolda çalışarak millileştirmek, sa-deleştirmek ve bilhassa bundan on sene evvel latin harflerini kabul ile (1929) yeni Türk yazısını dünyanın en modern ve kolay yazısı haline sokmak ve bu hususta köy köy dolaşarak bizzat hoca-lık yaparak şahsen teşvikatta bulunmak, vaktile yalnız asker ve çiftçi olan türk bankacılık, madencilik, şemondöfercilik, sana-yicilik gibi sahalarda terakki yoluna sokmak. Merhum hemen bir çok vilayetlerdeki, millete hediye ettiği, çiftliklerinde bizzat çalışarak modern çiftçiliği de çok teşvik etmiştir.

Hulasa; Atatürk asırların nadir doğduğu yüksek da-hilerdendir. O yalnız memleketi kurtaran bi büyük stratege, vata-nı içinde derin değişiklikler yapan kudretli bir inkılabci, mille-yükselten alın bir mürşit değildir. O, Asyanın en eski ve asil bir irki olan ve medeniyetin en eski sahibi bilinen Türk dünyasının tarih, dil araştırmaları, yani kendi büyüklüğünü tanımak, harf inkılabı gibi terakki yollarında sonrasız bir önder'dir. Onun ruhu Türk Dünyasının terakki ve medeniyet yolunda daima bir meşale olarak kalacaktır.

Tokyo Büyük-Elçisi

R. Hüseyin Gerece

54